Ruimtelijk Arrangement Overijssel

Versie 27 mei 2025

Ondertekening door Rijk en provincie op het BO-Leefomgeving op maandag 2 juni 2025.

Inhoudsopgave

Introductie 3

Ruimtelijke Afspraken 5

Inleidend 5

1. Water en Bodem 6

De ambitie en de opgave 6

Strategie 8

Afspraken water en bodem 11

2. Landbouw en natuur 14

De ambitie en de opgave 14

Strategie 15

Afspraken landbouw en natuur 15

3. Klimaatneutrale en circulaire samenleving 17

De ambitie en de opgave 17

Strategie 17

Afspraken ruimtelijke economie 18

De ambitie en de opgave 19

Strategie 19

Afspraken Energie 20

4. Sterke regio's, steden en dorpen 22

De ambitie en de opgave 22

Strategie 22

Afspraken sterke regio's steden en dorpen 23

5. Defensie 26

Opgave en ambitie 26

Strategie 26

Afspraken Defensie 27

Overige aspecten van te maken afspraken 29

Betrokkenheid gemeenten, waterschap 29

Monitoring & Voortgang 29

Afspraak data-uitwisseling 29

Looptijd afspraken 30

Introductie

Schaarse ruimte eerlijk verdelen: samenwerken aan ruimtelijke ordening

Ruimte is een schaars en waardevol goed. De grote opgaven waar Nederland voor staat hebben allemaal ruimtelijk consequenties, waaronder: de bouw van 100.000 woningen per jaar, de ombouw van fossiele naar duurzame energie, de inzet op een circulaire economie, perspectief voor de landbouw, herstel en verbetering van de natuur en waterkwaliteit, zorgen voor bereikbaarheid en mobiliteit, borgen van onze gezondheid, rekening houden met water en bodem en anticiperen op de effecten van klimaatverandering. Deze opgaven vragen - naast ruimte - integrale samenhangende afwegingen die moeten leiden tot robuuste ruimtelijke keuzes die uiteindelijk neerslaan op ieder erf en perceel. Daarbij moeten gemeenten, waterschappen en provincies samen met de inwoners en het Rijk aan de slag om resultaat te behalen. Dit vraagt goede samenwerking tussen de overheden.

Zonder keuzes hebben we meer fysieke ruimte nodig dan er in Nederland beschikbaar is. Als we keuzes maken, slim combineren en een integrale aanpak hanteren, is het mogelijk om een balans vinden tussen het beschermen van een veilige en gezonde leefomgeving en het optimaal benutten van de ruimte om ontwikkeling mogelijk te maken. Daarom herneemt het Rijk tezamen met de medeoverheden regie op de ruimtelijke inrichting van Nederland.

Om hier invulling aan te geven werkt het Rijk aan de Nota Ruimte als zelfbindende omgevingsvisie. Het streven is erop gericht om de ontwerp Nota Ruimte na de zomer te publiceren. Provincies en gemeenten werken aan eigen omgevingsvisies. Al deze visies bevatten de ruimtelijke keuzes voor 2030, 2050 en 2100.

Aanvullend werken we samen aan het programma NOVEX. Dit programma bestaat uit het realiseren van Uitvoeringsagenda's in 16 NOVEX-gebieden (gebieden-spoor) en het maken van 12 Ruimtelijke Arrangementen tussen Rijk en Provincies (provincie-spoor).

We staan in Overijssel voor een aantal grote ruimtelijke opgaven. Denk aan de overgang naar duurzamere en schonere mobiliteit, de vraag naar nieuwe woningen en ruimte voor bedrijven, klimaatverandering, de overstap naar nieuwe duurzame energie, de toekomst en leefbaarheid van ons landelijk gebied, perspectief voor de agrarische sector en het stoppen van de achteruitgang van de biodiversiteit. Deze opgaven vormen het uitgangspunt in de samenwerking van de provincie Overijssel met Rijk en andere partners zoals gemeenten en waterschappen.

Doel van het ruimtelijk arrangement

Rijk en provincies maken wederkerige bestuurlijke afspraken in ruimtelijke arrangementen om sneller tot uitvoering van ruimtelijke opgaven in provincies te komen en om nationaal en provinciaal beleid beter af te stemmen. Dit wordt gedaan op basis

van ruimtelijke voorstellen die provincies begin 2024 hebben aangeboden, nationale programma's (startpakket) en de Nota Ruimte die in voorbereiding is. Provincies dragen zorg voor de afstemming met gemeenten en waterschappen. Alle opgaven landen uiteindelijk in gemeentes.

Doel van het ruimtelijk arrangement is om de ruimtelijke vertaling van maatschappelijke opgaven op nationaal en provinciaal niveau op elkaar af te stemmen. Zo wordt er gebouwd aan een gezamenlijke agenda voor ruimtelijke ordening.

Dit moet bijdragen aan de realisatie van ruimtelijke opgaven in elke provincie en aan het versterken van de samenwerking tussen Rijk en provincies. Dat is nodig omdat steeds vaker sprake is van complexe en schurende ruimtelijke opgaven en de schaarse ruimte eerlijk moet worden verdeeld. Binnen provincies vallen nationale en regionale opgaven samen. Dit vraagt om afstemming.

De notitie 'Productbeeld en Proces Ruimtelijk Arrangement', die is vastgesteld in het BO VRO van 12 december 2024 en vervolgens is vastgesteld door het IPO-bestuur op 16 januari 2025, geeft een beschrijving van het ruimtelijk arrangement, het proces van totstandkoming en het cyclisch proces van monitoring en aanpassing. De eerste cyclus zal door Rijk en provincies worden geëvalueerd en de resultaten hiervan worden bij de volgende cycli betrokken.

De minister van VRO sluit namens het kabinet de ruimtelijke arrangementen met provincies tijdens de BO's Leefomgeving in juni 2025 en committeert daarmee ook de collega bewindspersonen aan de uitvoering van de gemaakte afspraken. Daarnaast werken overheden bijvoorbeeld samen in het kader van de Regio Deals en de Woondeals.

Ruimtelijke Afspraken

Deze sectie geeft de wederkerige bestuurlijk afspraken tussen Rijk en provincie Overijssel weer. Per afspraak is het steeds belangrijk aan te geven welk(e) departement(en) gecommitteerd zijn.

Inleidend

Rijk en provincie zien voor Overijssel samenhangende ruimtelijke opgaven voor water en bodem, natuur en landbouw, economie en energie en steden en dorpen. De paragraaf hierna beschrijft de opgaven voor deze 'bewegingen'. Daarbij komt ook de ambitie van Rijk en provincie op deze onderwerpen aan de orde en de strategie voor hoe de opgaven gaan worden aangepakt. Uit de samenhangende opgaven komen de afspraken voor dit eerste arrangement aan bod. In aanvulling daarop volgen onderwerpen die zich mogelijk lenen voor het eerstvolgende arrangement.

Ruimtelijke ontwikkelingen worden met kwaliteit uitgevoerd, gebaseerd op het verbeteren van de brede welvaart. De provinciale Omgevingsvisie Overijssel geeft dit vorm via de Rode Draden ruimtelijke kwaliteit (waaronder landschap en erfgoed), sociale kwaliteit, gezondheid en duurzaamheid. Het Rijk is bij ruimtelijke opgaven goed opdrachtgever en betrekt cultureel erfgoed in een vroeg stadium bij de planvorming, uitvoerings-, inrichtings- en beheervraagstukken van ruimtelijke ontwikkelingen. Voor een selectie van waardevolle landschappen zullen Rijk en provincies de kernkwaliteiten uitwerken. Het Rijk zal rekening houden met deze kernkwaliteiten in Rijksprogramma's en projecten, met als doel het duurzaam kwaliteitsperspectief van deze waardvolle landschappen te vergroten en de koppelkansen te benutten. Het Rijk houdt wat betreft de staat van het cultureel erfgoed (inclusief cultuurlandschap) vinger aan de pols met behulp van de erfgoedmonitor, de monitor landschap, de PBL planmonitor NOVI en de Monitor NOVI.

Overijssel heeft de ruimtelijke kwaliteit uitgewerkt in de catalogus gebiedskenmerken, die de gebiedsspecifieke landschappelijke kwaliteiten en onderliggende waarden bevat. Deze is verwerkt in de Omgevingsverordening, zodat het doorwerkt in gemeentelijke omgevingsplannen. OCW en de provincies onderzoeken samen hoe gemeenten ondersteund kunnen worden bij de verankering van cultuurlandschappelijke waarden in omgevingsplannen en -visies. OCW zet hiervoor Erfgoed en Overheid in en heeft daarnaast handreikingen, good practices en voorbeeldregels ter beschikking. Waar dit reeds gebeurd is, continueren ze hun beleid.

1. Water en Bodem

De ambitie en de opgave

De Nota Ruimte en de Overijsselse Omgevingsvisie, beide in wording, vinden beide dat er rekening met water en bodem gehouden moet worden. We willen een klimaatrobuust water- en bodemsysteem door beter aan te sluiten bij de natuurlijke kenmerken en processen. Hierdoor zijn we beter bestand tegen weersextremen zoals droogte, piekbuien, piekafvoeren en hittegolven. Daarmee beogen we dat de investeringen die gedaan worden, en de verzekerbaarheid, in verhouding komen te staan met de risico's die klimaatverandering de komende eeuw met zich meebrengt.

Zoetwater

- Voldoende zoet water, ook in tijden van droogte, is van groot belang voor natuur, landbouw, verstedelijking en economische ontwikkelingen.
- Waterbeschikbaarheid: zoetwater is echter niet meer vanzelfsprekend beschikbaar. Sterkere weersextremen met zowel piekbuien als hittegolven, grotere variaties rivierafvoer, tijdens droge perioden tekorten voor landbouw, natuur, drinkwater, scheepvaart.
- De ambitie is water vast te houden in Twente en Salland en voldoende watertoevoer naar Twente en zuid-Drenthe te garanderen. Inlaat van IJsselwater bij Eefde is in droge tijden is cruciaal voor de toevoer van zoetwater en voor de bevaarbaarheid van de Twentekanalen.
- Wij dragen bij aan het verder verbeteren van de waterkwaliteit en bijbehorende ecologische doelen door verder te werken aan de Kaderrichtlijn Water. Wij zetten ons in om de neergaande trend van biodiversiteit te stoppen en te werken aan biodiversiteitsherstel.

Drinkwater

- De drinkwatervoorziening in Overijssel is in de huidige situatie zeer krap, zoals gegevens van Vitens aangeven. In het westen van Overijssel zijn mogelijkheden de productie te verhogen, ondermeer door de bruikbaarheid van oppervlaktewater en van diep grondwater te onderzoeken, maar die mogelijkheden zijn er nauwelijks in Twente. Dit gaat knellen bij de woningbouwopgave en de regionale economie (met name levensmiddelenindustrie, die in Twente ruim aanwezig is). Ook in NOVEX-gebied regio Zwolle knelt het, met de opgave om, in samenwerking met het Rijk, 50.000 woningen en 20.000 arbeidsplaatsen toe te voegen. Deze ontwikkelingen zullen leiden tot meer mensen, meer economie en meer drinkwatervraag.

Waterveiligheid

- De normen voor de primaire en regionale keringen zijn leidend. Het buitendijkse gebied, vooral Kampereilanden, Zwarte Water, binnenstad Zwolle, blijft aandacht vragen.

Bevaarbaarheid

- Met laag water in de IJssel neemt de bevaarbaarheid af, zowel in vaarruimte (passeerbaarheid laag) als in de toegankelijkheid van havens.

Gebieden

De IJssel-Vechtdelta (IJVD) staat voor grote uitdagingen. Beperkte ruimte en middelen vereisen dat de opgaven integraal worden opgepakt:

1. De wateropgave, met waterveiligheid, sponsstrategieën, zoetwatervoorziening, drinkwatervoorziening en scheepvaart;
2. De natuuropgave, met onder andere de Natura 2000-gebieden, het NNN en de basiskwaliteit natuur en de opgave voor weidevogels;
3. De veenweideopgave, met het stoppen van bodemdaling, wegzijging van grondwater, de voedselzekerheid en de CO_2 opgave;
4. De landbouwopgave, met perspectief voor de landbouw.

In delen van de IJssel-Vechtdelta, of net daarbuiten, spelen vanuit de regio Zwolle opgaven op gebied van wonen (nieuwbouwopgave) en (circulaire) economie. Bijzonderheid is dat de Kampereilanden, volop in gebruik voor landbouw, wonen en werken, formeel buitendijks zijn. Ook spelen cultuurlandschappelijke waarden Mastenbroekpolder en Kampereilanden.

Het kernteam Perspectief IJssel-Vechtdelta (PIJVD), bestaande uit Rijk, provincie, gemeente en waterschap, stelt gebaseerd op de wateropgave een *Perspectief IJVD* op, die een inspirerende voedingsbodem moet zijn voor integrale oplossing(richting)en in het watersysteem.

Daarnaast zijn er verschillende sectorale overlegtafels (met o.a. Rijk en provincie Overijssel) en/of landelijke tafels en beleidstrajecten waar gedeeltes van de integrale opgave in de IJssel-Vechtdelta worden besproken, zoals het Regieoverleg Noordwest Overijssel, het programma Ruimte voor Landbouw en Natuur, Programmatische Aanpak Grote Wateren, Ruimte voor de Rivier 2.0 en NOVEX-gebied Zwolle.

Partijen die bij de besluitvorming in ieder geval nodig zijn: het Rijk (ministeries van IenW, LVVN, OCW en VRO), de provincies Overijssel, Flevoland, Friesland, Gelderland en Drenthe en waterschap Drents Overijsselse Delta. De besluitvorming is in samenhang met bestaande overleggen/tafels.

Veenweide

- Het kabinet heeft beschreven in de Kamerbrief WBS in november 2022 en herbevestigd in de Kamerbrief van oktober 2024 om bodemdaling en uitstoot van broeikasgassen te minimaliseren door toe te bewegen naar grondwaterstanden van 20-40 cm onder maaiveld.

- In het Veenweidegebied Overijssel werken het waterschap en de provincie nauw samen vanwege de directe koppeling tussen broeikasgasreductie en het tegengaan van bodemdaling. De watervraag en beschikbaarheid in Noordwest-Overijssel voor maatregelen in het veenweidegebied hangen samen met wegzijgingsvraagstukken richting Flevoland en Friesland. Het Overijsselse programma Veenweide zet in op een gebiedsgerichte benadering, waarbij meerdere opgaven worden geïntegreerd, zoals stikstof- en methaanreductie, het vergroten van biodiversiteit, de KRW-doelstellingen, het behoud van weidevogels en mogelijke extensivering.

Bodem

De bodem is belangrijk in het opvangen van de gevolgen van klimaatverandering zoals extreme regenval, hittestress en droogte. Een gezonde bodem is van belang voor biodiversiteit, gezond voedsel, natuur en de ambities voor woningbouw, gezonde steden en de groeiende behoefte aan natuur en gezond voedsel.

De bodem wordt structureel verstoord door graven en grondbewerking, verdichting, verontreiniging en afdekking. Er is sprake van bodemdaling. Klimaatverandering zet door verdroging, verzilting en extreme regenval de bodemecosystemen onder druk. De inzet is om bodemdaling in veenweidegebieden te voorkomen.

Strategie

Klimaatadaptatie

Voor het omgaan met sterkere weersextremen baseert Provincie Overijssel zich op de regionale stresstesten die in het kader van het Deltaprogramma zijn uitgevoerd. Op grond daarvan wil Overijssel komen tot regionale water- en bodemsystemen die robuust, veerkrachtig, klimaatbestendig, vitaal en veilig zijn.

Het Rijk zet in op flexibel en robuust ingericht watersysteem en de ruimtelijke ordening zodat we beter om kunnen gaan met de toenemende droogte, extreme of langdurige neerslag. Het Rijk zet in op onder andere voldoende ruimte voor het hoofdwatersysteem voor bescherming tegen hoogwater en overstromingen.

Zoetwater

Zoetwater is niet meer vanzelfsprekend overal altijd beschikbaar. In aanvulling op de inzet op optimalisatie van het watersysteem zullen alle watergebruikers en alle gebieden zich ook ruimtelijk moeten aanpassen aan de veranderende omstandigheden. Rijk en

provincie delen de opvatting dat het belangrijk is om rekening te houden met de waterbeschikbaarheid in alles wat we doen, van publieke ruimtelijke plannen en ingrijpen tot individuele keuzes, gedrag en maatregelen van ondernemers en consumenten.

- Rijk en provincie werken met gemeenten, waterschappen, Rijkswaterstaat en verschillende maatschappelijke organisaties samen in het Deltaprogramma Zoetwater om weerbaarder te worden tegen zoetwatertekort.
- Het Rijk is voor wat betreft het waterbeheer verantwoordelijk voor het nationale beleidskader, de strategische doelen en voor maatregelen die een nationaal karakter hebben. De nationale belangen hiervoor heeft het Rijk geborgd in de NOVI, het Nationaal Waterprogramma en het Deltaprogramma Zoetwater, waarbij ook samen wordt gewerkt met de decentrale overheden.
- Provincie Overijssel zet in op het duurzaam in balans brengen van watervraag en -aanbod, waarbij onder andere rekening wordt gehouden met nieuwe watervragers, zoals waterstoffabrieken.
- Ten behoeve van het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie werkt het Rijk intensief samen met decentrale overheden binnen bestaande gebiedsoverleggen. Het Rijk vraagt Provincie Overijssel in te zetten op de verbinding tussen het ruimtelijk domein en de regionale zoetwaterstrategie door de gevolgen van afnemende zoetwaterbeschikbaarheid ruimtelijk te vertalen.
- Rijk en Provincie Overijssel bespreken zo nodig de ruimtelijke vertaling van de zoetwateropgave op de daarvoor bestemde bestaande tafels, inclusief in het Bestuurlijk Platform Zoetwater.
- Concrete maatregelen en onderzoeken om zoetwaterbeschikbaarheid te vergroten, worden via de zoetwaterregio's ingebracht en besproken in het Bestuurlijk Platform Zoetwater, waar Rijk en Provincies samen aan deelnemen. Provincies kunnen via dit reguliere spoor voorstellen voor concrete maatregelen en onderzoeken doen. Besluitvorming hierover vindt plaats in het kader van de Herijking van het Deltaprogramma Zoetwater en het Nationaal Waterprogramma.
- Het IJsselmeer heeft een belangrijke functie als watervoorziening, onder meer voor peilbehoud in veenweidegebieden en Natura 2000-gebieden voor Overijssel.
- Het vasthouden en een evenwichtige verdeling van water in kleinere watersystemen (klimaatadaptatie)
- Aanvoer van water via de IJssel via de kanalen naar de zandgronden van Overijssel
- Provincie Overijssel draagt bij aan het verder verbeteren van de waterkwaliteit door verder te werken aan de Kaderrichtlijn Water.

Drinkwater

Driesporenbeleid om tekort aan drinkwater op te lossen:

- *Behouden*. Kwaliteit bestaande drinkwaterbronnen te beschermen: behoud huidige drinkwaterwinningen door verbetering van de kwaliteit (grond)water. Dit wordt uitgewerkt in de gebiedsdossiers per drinkwaterwinning, met de uitvoering in maatregelprogramma's.
- *Besparen*. Drinkwater te besparen om de vraag(groei) te remmen. Dit wordt uitgewerkt in het Actieprogramma beschikbaarheid drinkwaterbronnen met I&W en door afspraken en voorlichting aan particulieren en zakelijke watergebruikers door provincie en Vitens.
- *Nieuwe bronnen en infrastructuur*. Nieuwe bronnen te zoeken en reserveringen te ontwikkelen, waaronder bronnen uit oppervlaktewater. Het distributienetwerk te versterken door nieuwe koppelingen tussen het west- en oostdeel aan te leggen. Het Rijk werkt, in samenwerking met de betrokken decentrale overheden en instanties, aan de uitvoering van het Actieprogramma Beschikbaarheid Drinkwaterbronnen 2023-2030. De provincie ondersteunt Vitens en werkt aan de vergunningverlening. Dit wordt uitgewerkt in de Adaptieve Strategie Drinkwatervoorziening Overijssel met Vitens en de waterschappen.

Drinkwaterbeschikbaarheid meenemen als randvoorwaarde bij nieuwe ontwikkelingen van de woningbouw. Daarbij houdt de provincie rekening met de druk op het watersysteem en betrekt vroegtijdig drinkwaterbedrijven in haar planvorming voor grootschalige woningbouw zodat de drinkwatervoorziening afgestemd kan worden op een toenemende vraag en/of drinkwaterbesparing onderdeel kan zijn bij de bouw van woningen in regio's waar een drinkwatertekort dreigt. Daarmee wordt rekening gehouden met toekomstige ruimtelijke reserveringen voor drinkwaterwingebieden en aanvullende infrastructuur. Zo wordt tijdig een koppeling gemaakt tussen de nieuwe woningbouw en de drinkwatervraag die daaruit voortkomt. In gesprekken hierover is het van belang om aan te sluiten bij de daarvoor bestemde zoetwatertafel van het Deltaprogramma Zoetwater, waar zowel Rijk, decentrale overheden en drinkwaterbedrijven vertegenwoordigd zijn.

Waterveiligheid

- Provincie Overijssel kijkt naar stroomgebieden en maakt onderscheid in maatregelen die passend en nodig zijn in de verschillende delen van de provincie. In veenweidegebieden vraagt dit iets anders dan op zandgronden of in de gebieden rondom de IJssel, Vecht en Delta. We werken dit uit in sponsstrategieën, waarin de volgorde zoveel mogelijk vasthouden, dan bergen en als laatste afvoeren centraal staat en waarin vasthouden, bergen en afvoeren ook ruimtelijk toebedeeld worden.

- Het Rijk is gestart met het programma Ruimte voor de Rivier 2.0. Dit is een rijk-regio samenwerking. Het Rijk is formeel eigenaar en initiatiefnemer van het Programma Ruimte voor de Rivier 2.0. Samen met de provincies en waterschappen - en in afstemming met de gemeenten - werkt het Rijk de komende jaren de plannen verder uit. De samenwerking tussen het Rijk en de provincie Overijssel loopt via het Deltaprogramma Rijn (Gelderland, Utrecht en Overijssel). Binnen dit Deltaprogramma kunnen Rijk en provincie onderwerpen aandragen en agenderen.

Bevaarbaarheid

- Bevaarbaarheid IJssel en Twentekanalen door afspraken over voldoende water in de IJssel bij lagere toevoeren uit Duitsland. Toegankelijkheid van havens.
- Het programma IRM onderzoekt in hoeverre de afvoerverdeling van de Rijn tijdens laagwater hersteld kan worden tbv versterking van de zoetwatervoorziening in o.m. Oost-Nederland (via de Twentekanalen).

Gebieden

- De Omgevingsvisie van Overijssel geeft subregio's aan die elk eigen karakteristieken wat betreft water en bodem hebben en daarmee een andere aanpak.

Afspraken water en bodem

1.1. Rijk en provincie spreken om af:

a. Om in het DO IJssel-Vechtdelta (met de opdrachtgevers van het project) het Perspectief IJssel-Vechtdelta te bespreken. Naast waterveiligheid, zoetwaterbeschikbaarheid en de PAGW worden de volgende aspecten behandeld:

1. De andere opgaven met ruimtelijke impact die raakvlakken hebben met de IJssel-Vechtdelta;
2. Op welke wijze een vervolg aan het Perspectief kan worden gegeven en welke koppelkansen er zijn met de programma's Nota Ruimte, NOVEX en Mooi Nederland.

b. Bij de bespreking van het vervolg past een voldoende brede deelname vanuit alle betrokken overheden aan het DO IJssel-Vechtdelta waarbij samenhang met andere bestaande overlegtafels wordt bewaakt. De invulling hiervan wordt in overleg tussen Rijk en provincie voorbereid.

1.2. Rijk en provincie spreken af:

a. Provincies en waterschappen leveren via de Deltaprogramma's Rijn en Maas een bijdrage aan het Rijk-regioprogramma Ruimte voor de Rivier 2.0.

Zij brengen in beeld wat de interactie is tussen hoogwater op de grote rivieren en hoogwater op de zijrivieren, welke oplossingen er in de zijrivieren zelf zijn en welke bijdrage Ruimte voor de Rivier 2.0 zou kunnen leveren.

b. Vooruitlopend op uitspraken in Ruimte voor de Rivier 2.0 is het voor Provincie Overijssel goed om ruimte vrij te houden bij (toekomstige) knelpunten in de waterafvoer van de grote rivieren nabij steden.

1.3. Rijk en provincie spreken af:

a. De provincie brengt in aan de tafel van het Deltaprogramma Zoetwater:

1. Een onderzoek naar hoe water vast te houden in de intrekgebieden van drinkwaterwinningen kan bijdragen aan het verzekeren van de drinkwaterproductie en het voorkomen van negatieve effecten in de omgeving (gebiedscasus Twente).

1.4. Rijk en provincie spreken af:

a. Het Rijkt werkt binnen het NOVEX Groene Hart, het Nationaal Programma Veenweide en het programma Ruimte voor Landbouw en Natuur (RLN) aan de veenweide-opgave in Nederland.

b. Om de veenweideopgave ruimtelijk in te passen maakt de provincie Overijssel keuzes met voldoende oog voor ruimtelijke beperkingen (o.a. zoetwater). De provincie start daarbij niet zonder meer nieuwe pilots. De eerste opgaven vanuit het Klimaatakkoord dienen in 2030 in te zijn gevuld.

c. Waar het gewenst is, kan voor wat betreft het maken van de keuzes de samenwerking met het Rijk worden geïntensiveerd, daarbij rekening houdend met ieders taken, verantwoordelijkheden en afhankelijkheden.

d. Om invulling te geven aan de vernattingsopgave in de veenweidegebieden vraagt het Rijk aan de provincie Overijssel hierop te sturen in de ruimtelijke opgaven.

e. Zoals beschreven in de Kamerbrief WBS in november 2022 en herbevestigd in de Kamerbrief van oktober 2024 is het noodzakelijk om bodemdaling en uitstoot van broeikasgassen te minimaliseren door het verhogen van grondwaterstanden. Ruimtelijk kan worden gedifferentieerd en dit wordt opgepakt in gebiedsprocessen, waar ruimte is voor maatwerk, zowel in peilen als in het type maatregelen, zolang er invulling wordt gegeven aan het klimaatakkoord. De maatregelen zijn niet beperkt tot slootpeilverhoging, maar zal in de meeste gevallen noodzakelijk zijn om voldoende invulling te geven aan de klimaatdoelen. Daarbij dient rekening

gehouden te worden met gebiedspecifieke beperkingen vanuit water en bodem: verhoging van peilen en grondwaterstanden heeft invloed op bergingscapaciteit, wat vraagt om maatwerk en gebiedspecifieke afwegingen.

2. Landbouw en natuur

De ambitie en de opgave

- Perspectief voor de landbouw behouden is een belangrijke ambitie bij de veranderingen die de landbouw richting 2050 doormaakt. In Nederland hebben we een sterke landbouwsector door de vruchtbare grond, de voor landbouw geoptimaliseerde landschappen, de nabijheid van grote zeehavens, een goede infrastructuur en gespecialiseerde kennis met daaruit voortvloeiende innovaties. Perspectief voor de landbouw betekent ook dat het zich op een goede manier verhoudt met de andere opgaven in het landelijk gebied. De opgaven waar de landbouwsector voor staat hangen samen met het verlagen van de impact van landbouwactiviteiten op de omgeving tot binnen de wettelijke kaders en het behoud van voedselzekerheid.
- Het landelijk gebied is volop in beweging. Daarbij spelen het behoud van waardevolle landbouwgronden, voedselzekerheid, klimaatadaptatie, beschermen van kwetsbare natuur, de aanpak van de stikstofuitstoot, herstel biodiversiteit, de water- en bodemkwaliteit en de wens om goed te wonen en werken een belangrijke rol. De opgave is, zowel voor de provincie als het Rijk:
    - Een goed sociaaleconomisch perspectief voor ons platteland;
    - Toekomstperspectief voor de landbouw landbouwsector met behoud voedselzekerheid;
    - Herstel van de natuur, het watersysteem en het klimaat
- Natuur is van grote waarde: voor onze gezondheid, voor schoon water, frisse lucht, rust, ontspanning, voor de nodige grondstoffen, voor biodiversiteit en voor het bestuiven van gewassen. Het gaat hierbij niet alleen om de natuurgebieden. Alle natuurlijke elementen (zoals landschapselementen, groene elementen in steden, verbindingszones, agrarische natuurgronden, etc.) zijn belangrijk voor de noodzakelijke biodiversiteit. Het gaat daarbij niet alleen om het beschermen van de natuur, maar ook om het beleven en benutten van de natuur waar de natuur dit kan dragen. Dit is een voorwaarde voor een gezonde, toekomstbestendige en prettige woon-, werk- en leefomgeving.
- Wij willen onze natuur en biodiversiteit duurzaam beschermen, herstellen, beleven en benutten, en natuur en landschap dichter bij mensen brengen. Dit willen wij zowel binnen als buiten de natuurgebieden, in de groene omgeving én in het bebouwde gebied. Zo werken we toe naar en natuurinclusieve samenleving in alle domeinen.
- We zetten voor natuurbehoud en -beheer in op:

- Instandhouding van Natura 2000 gebieden en Natuurnetwerk Nederland (NNN).
- Het op orde houden van de condities voor wilde plant- en diersoorten buiten de natuurgebieden en daar waar nodig op orde brengen (opgave vanuit de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn en de Natuurherstelverordening). De Natuurherstelverordening krijgt ook effect op de ruimtelijke ordening. Er zal moeten worden geanticipeerd op de verplichtingen die voorvloeien uit deze verordening gericht op de lange termijn tot 2050, met duidelijkheid en zekerheid voor ondernemers en gebieden.

Strategie

- De regionale en soms lokale afhankelijkheid van de landbouw, de natuur en het water- en bodemsysteem maken een gebiedsgerichte aanpak noodzakelijk. Vaak is het bodemtype (veenweide, zandgrond, etc) bepalend. Een 'one size fits all' -aanpak werkt niet. Overijssel werkt dit uit in koploperprojecten. Deze worden op lokale schaal geïnitieerd en verkend, waarbij de provinciale kaders ingezet en toegepast worden.
- Dit betekent dat er in verschillende delen van Overijssel verschillende ontwikkelrichtingen bestaan. Zo zijn er gebieden aan te wijzen waar de fysieke condities meer of minder beperkend zijn. Waar de condities niet beperkend zijn zal landbouw een leidende functie zijn. Waar wel gebiedsspecifieke opgaven zijn, kunnen er specifieke, aanvullende opgaven gelden ten behoeve van biodiversiteitsherstel, herstel van het water- en bodemsysteem en klimaatadaptatie liggen. We pleiten in deze gebieden voor een aanpak waarbij zoveel mogelijk wordt ingezet op meervoudig functiegebruik, met behoud van landbouwperspectief.
- Om te komen tot blijvend herstel van biodiversiteit en vitale natuur, een gezonde en veilige leefomgeving en toekomstperspectief voor de landbouw en voedselsysteem, is het nodig om de bijbehorende opgaven uit te werken tot een aantal kaders in het landelijk gebied. Die opgaven en de benodigde kaders gaan over natuur, biodiversiteit, bodem, water en klimaat en cultureel erfgoed.

Afspraken landbouw en natuur

In verband met de vervolgbrief Ruimte voor Landbouw (RLN) en Natuur van ministerie LVVN en de ontwerp-Nota Ruimte wordt de kern van de inzet op ruimtelijke keuzes voor landbouw en natuur de komende periode bepaald. Vanuit het Rijk herkennen we de oproep vanuit medeoverheden om wederzijdse steun in het maken van lastige keuzes en het belang van begrip en ruimte voor het daarvoor benodigde proces. Met de recente ontwikkelingen op stikstof en het werk van de Ministeriële Commissie Economie en

Natuurherstel is op dit dossier nu veel in beweging. De ruimtelijke inzet met RLN zal in de komende maanden verder vorm krijgen.

In het BO Landelijk Gebied van 27 maart zijn afspraken gemaakt over de betrokkenheid van provincies bij de uitwerking van RLN en de ruimtelijke keuzes. We willen het bestaande contact tussen Rijk en medeoverheden over ruimtelijke keuzes voor landbouw en natuur versterken. In de komende periode starten we ambtelijk niveau als Rijk en koepels een verkenning naar hoe ruimtelijke sturing vanuit verschillende overheden, rekening houdend met ieders taken, verantwoordelijkheden en de afhankelijkheden daarin, vorm kan worden gegeven.

2.1. Rijk en provincie herbevestigen hierbij dat LVVN en de provincies ambtelijk in gesprek blijven over de uitwerking van de ruimtelijke keuzes voor het landelijk gebied. Daarbij is in het bijzonder aandacht voor:

   a. De koppeling met de natuurherstelverordening en de samenwerking met het op te stellen nationale herstelplan

   b. Methodieken en RO instrumenten voor biodiversiteitsbeleid buiten beschermde natuurgebieden om te voldoen aan de wettelijke kaders (VHR, NHV) zoals basiskwaliteit natuur, Groen Blauwe Dooradering, agrarisch natuurbeheer en natuurinclusieve ruimtelijke inrichting. Onderdeel van 'ruimtelijke ontwikkelingen uitvoeren met kwaliteit'

   c. Perspectief voor de landbouw

   d. De provinciale ruimtelijke regierol

   e. De financiering van Rijksopgaven

Uitwerking en besluitvorming over eventuele interbestuurlijke afspraak i.v.m. ruimtelijke keuzes voor landbouw en natuur in het landelijk gebied loopt in beginsel via de BO Landelijk Gebied lijn. Deze keuzes en afspraken worden vervolgens betrokken bij het NOVEX proces met de cyclus van ruimtelijke arrangementen. Het NOVEX proces wordt ingezet om de keuzes voor het landelijk gebied in samenhang met andere ruimtelijke opgaven te bekijken en te wegen.

3. Klimaatneutrale en circulaire samenleving

Ruimtelijke economie

De ambitie en de opgave

- **Op gebied van de ruimtelijke economie** zijn de opgaven in Overijssel groot. Voor een goed vestigingsklimaat is het van belang dat vraag en aanbod van werklocaties in balans zijn; niet alleen kwantitatief maar ook kwalitatief. De inzet richt zich op het voorzien in voldoende werklocaties voor nieuwvestiging, verplaatsing, uitbreiding en inbreiding en toekomstbestendigheid. In provinciaal beleid en investeringsprogramma's staan niet alleen nieuwe bedrijventerreinen centraal, maar ook onze innovatie-omgevingen, campussen, bestaande bedrijventerreinen, kantoorlocaties, binnensteden en het buitengebied. Dit gebeurt in balans met andere opgaven, zoals de energietransitie, transitie naar een circulaire economie, klimaat, behoud watergebonden terreinen, woningbouw, functiemenging etc.
- Ruimtelijk is de opgave om niet alleen ruimte voor werklocaties te bieden, maar deze ook op een bereikbare afstand van wonen en infrastructuur te lokaliseren.

Strategie

De provincie werkt heel nauw samen met gemeenten, regio's, ondernemers en andere samenwerkingspartners. Voorbeelden hiervan zijn de programmeringsafspraken bedrijventerreinen, de ruimtelijk economische bouwstenen die de provincie samen met de regio's opstelt (focus op zowel (boven)regionale bedrijventerreinen, campussen en innovatieomgevingen zoals Kennispark, HTSP, Perron038, De Kien, tapijtcluster), de inzet van de Herstructureringsmaatschappij Overijssel en onze subsidieregeling 'versnellingsaanpak toekomstbestendige werklocaties' met daarbij de inzet van het versnellingsteam toekomstbestendige werklocaties. Naast de programmering en ontwikkeling van nieuwe locaties komt de focus steeds meer te liggen op de toekomstbestendigheid van bestaande werklocaties. Daarbij hanteren we het principe van regionale economische meerwaarde als uitgangspunt. Deze volgt uit de ruimtelijk economische bouwstenen van de regio's waarin de economische profielen zijn vastgelegd. Denk bijvoorbeeld aan het versterken van de technologische topsectoren in Twente, de maakindustrie, de bouwsector, de tapijtindustrie en de sterke familie en MKB bedrijven die Overijssel rijk is. Naast de autonome vraagontwikkeling houden we rekening met een toenemende ruimtevraag als resultaat van de inzet op campus en innovatieomgevingen (kennisindustrie) en geopolitieke ontwikkelingen (defensie-industrie). Dit alles doen we binnen de context van de toenemende ruimtevraag van andere functies zoals wonen en uitdagingen op het gebied van energie, stikstof, circulariteit, water etc.

Afspraken ruimtelijke economie

3.1. Rijk en provincie spannen zich in voor (behoud en ontwikkeling van) ruimte voor functies met een hoge milieucategorie en watergebonden terreinen om in de vraag naar ruimte voor economie te kunnen voorzien mede in relatie tot de transitie naar een circulaire economie *(structurerende en ook verkennende afspraak)*. Daartoe:

a. Vertaalt de provincie deze inspanning in keuzes in de programmeringsafspraken, POVI en toepassing van haar Ow-instrumentarium

b. Onderzoekt het Rijk of hiervoor regelgeving mbt minimale milieucategorie kan worden opgesteld. Provincie heeft hiervoor in de omgevingsverordening een aanwijzing opgenomen voor gemeentes om bedrijventerreinen voor categorie 3 t/m 5 in ieder geval daarvoor te blijven bestemmen.

c. Ondersteunen we de (door)ontwikkeling van campus en innovatieomgevingen Kennispark Enschede en HTSP Hengelo

d. Verkennen we de mogelijkheden van strategisch programmeren (reserveren) van ruimtevraag die volgt uit de inzet op campus- en innovatieomgevingen (zoals kennisindustrie), de transitie naar een circulaire economie (zoals havenlogistiek), geopolitieke ontwikkelingen (zoals defensie-industrie, aanhouden voorraden) etc.

e. Resultaten van de hier boven genoemde acties en ontwerpend onderzoek vinden hun weerslag in POVI en Ow-instrumentarium.

f. Betrokken departementen bij dit onderwerp zijn EZ, IenW en VRO.

3.2. Rijk en provincie hebben de ambitie om bedrijventerreinen toekomstbestendig te maken. Denk hierbij aan zaken als klimaatadaptieve inrichting, vergroening, vergroten biodiversiteit, veilige en gezonde werkomgeving, verbeteren fietsbereikbaarheid, vrachtwagenparkeren, aanpak ondermijning, voorsorteren op transitie naar circulaire economie en duurzame energievoorziening, etc. Daartoe:

a. Bundelen Rijk en provincies kennis over de ruimte voor de transitie naar een circulaire economie;

b. Onderzoeken Rijk en provincie of aanpassingen in regelgeving/verordeningen en ruimtelijk instrumentarium zoals het Bouwbesluit nodig zouden moeten zijn.

c. Betrokken departementen bij dit onderwerp zijn EZ, VRO en IenW.

Energie

De ambitie en de opgave

Een duurzaam energiesysteem vraagt meer ruimte en kent meer ruimtelijke spreiding dan een 'fossiel' energiesysteem. Op 26 februari jl. stelde de provincie Overijssel zijn energievisie vast. Met deze visie en de daarin voorgestane keuzes draagt de provincie bij aan de energietransitie in Nederland en zorgt zij voor een belangrijke voorwaarde voor toekomstige verstedelijking; voldoende energie voor wonen, werken en voorzieningen. Hiervoor is nodig dat Nederland niet afhankelijk is van energiebronnen buiten Nederland waar de leveringszekerheid niet voor gegarandeerd is. Ook is het belangrijk netcongestie te voorkomen en zo nodig te verhelpen. Hierboven werd al gememoreerd dat in algemene zin de beschikbaarheid van zoetwater ook voor energiesector in droge zomers niet is gegarandeerd. We dragen het belang, de omvang en de toenemende ruimtelijke impact van de langjarige energieopgave gezamenlijk uit naar burgers en bedrijven: we willen nu en in de toekomst toe naar een betaalbaar, betrouwbaar, veilig, duurzaam, rechtvaardig en participatief energiesysteem.

In de visie van de provincie en van het Rijk is het hiervoor belangrijk te kunnen beschikken over een mix van energiebronnen om alle doelstellingen te halen. Hiertoe gaan we meer sturen op energie besparen, het bij elkaar brengen van vraag en aanbod van energie, waar nodig versterken en uitbreiden van netwerken en het sturen op de samenhang tussen ruimtelijke ontwikkelingen. Hierbij kijkt de provincie specifiek bij de opwekking ook naar wat bij het landschap past.

Voor Overijssel ligt het belang in de beschikbaarheid van waterstof voor huidige en mogelijk toekomstige bedrijven. Daarnaast heeft waterstof een belangrijk aandeel in de toekomstige energiemix in de provincie. Daarmee wordt ook ruimte bespaard. Immers als waterstof beschikbaar komt kan ruimte worden bespaard op infrastructuur voor het elektriciteitsnetwerk, die anders noodzakelijk zou zijn.

Strategie

- Het Rijk en netbeheerder kijken naar waterstof en zien door de beperkte beschikbaarheid een verdelingsvraagstuk ontstaan. Hierin wordt waterstof ingezet voor geconcentreerde clusters van afnemers (clusters 1 t/m 5) die via het nationale waterstofnetwerk worden voorzien en andere sectoren die geen alternatief heeft voor andere duurzame energie. De ruimtelijke reservering (buisleidingenstrook) hiervoor loopt van noord naar zuid en oost west door Overijssel.
- Bij de energiemix in de provincie Overijssel voorziet de provincie een substantiële rol voor waterstof. De provincie Overijssel benadrukt het belang van regionale aftakkingen om o.a. cluster-6 bedrijven en zware logistiek in de stedelijke regio's

van Overijssel in de toekomst te kunnen voorzien van waterstof en vraagt om de mogelijkheid open te houden voor deze aftakkingen en onderzoek te doen, zodat een tijdig perspectief op een solide beschikbaarheid van waterstof in beeld blijft.

- Meerdere provincies hebben het belang van regionale aftakkingen aangekaart en dit is via een gezamenlijke nMIEK-aanvraag namens alle provincies ingediend bij het nMIEK.
- Het Rijk geeft aan dat dit niet alleen een ruimtelijk vraagstuk is omdat het ook de rentabiliteit van investeringen in infrastructuur betreft. Het ministerie van KGG, IPO, Netbeheer Nederland en Gasunie hebben onderzocht in welke gebieden geconcentreerde waterstofvraag kan ontstaan. Momenteel voert Netbeheer Nederland, in samenwerking met Gasunie, vervolgonderzoek uit waarin een aantal regio's met een geconcentreerde waterstofvraag nader worden bekeken. Dit onderzoek is bedoeld om een beter inzicht te krijgen in de optimale infrastructuurconfiguraties en de benodigde financiële investeringen voor de aansluiting van bedrijven.
- De Provincie beoogt de regionale marktontwikkeling voor waterstof te stimuleren in een samenwerkingsverband met Gelderland en twee Duitse buur-regio's Münsterland en Emscher-Lippe. Hiertoe is ook een voorstel ingediend bij de EU voor een EU-bijdrage van circa 20 miljoen euro voor een Duits-Nederlandse cross-border Hydrogen Valley.

Afspraken Energie

3.3. Rijk en provincie spreken af:

a. De provincie werkt de energievisie samen met gemeenten en netbeheerders uit in een uitvoeringsagenda. Onderdeel daarvan is ook de ruimtelijke vertaling van een aantal opgaven: grootschalige mestvergisting, grootschalige batterijen en mogelijk grootschalige opwek van elektriciteit. Voor grootschalige batterijen zal ruimte zijn indien nut en noodzaak worden aangetoond en deze in balans zijn met de verwachte belasting van het elektriciteitsnet in Overijssel.

b. Via de Interbestuurlijke Samenwerkingsafspraken worden over deze uitwerking in 2025 verdere afspraken over gemaakt tussen provincies, gemeenten, Rijk en netbeheerders.

c. De resultaten van deze afspraak worden onderdeel van het beoogd programma Nationaal Programma EnergieSysteem (NPES) van het ministerie van Klimaat en Groene Groei, de uitvoeringsagenda Energievisie Overijssel, de provinciale omgevingsvisie en, indien nodig, het daaronder vallende Programma Provinciale Energiestrategie – PPE).

d. Betrokken departementen bij deze afspraak zijn KGG en VRO.

3.4. Rijk en provincie spreken af:

e. De eerste resultaten van het onderzoek van het nationale waterstofnetwerk worden in het tweede kwartaal van dit jaar verwacht en zullen worden gedeeld met relevante stakeholders, zoals provincies en netwerkgebruikers.

f. De provincie Overijssel onderzoekt de verwachte ontwikkeling van de waterstofvraag in Overijssel als onderdeel van de uitvoeringsagenda voor de pMIEK onderzoeksprojecten voor regionale aftakkingen, en wat er voor nodig is om deze te realiseren (onderdeel voorstel Hydrogen Valley).

g. Rijk en provincie wisselen de resultaten van deze onderzoeken uit en gaan in gesprek over de betekenis, kansen, mogelijkheden en ook noodzaak voor regionale aftakkingen. Zij betrekken hier ook de netbeheerders bij.

h. Rijk en provincie gaan met elkaar in gesprek over de nationale opgave diepe ondergrond. Via regionale sessies worden ook de regionale ruimtelijke opgaven in beeld gebracht voor ondergrondse activiteiten op het gebied van energie, zoals geothermie en waterstofopslag.

i. Betrokken departementen bij deze afspraak zijn EZ, VRO en KGG.

4. Sterke regio’s, steden en dorpen

De ambitie en de opgave

- Er is een forse opgave rond verstedelijking. Er is behoefte aan een forse toename van het aantal woningen in Nederland met bijbehorende werkgelegenheid. Ook verandert de vraag naar het type woningen en woonomgeving door demografische veranderingen. Dit heeft uiteraard zijn weerslag op het mobiliteitssysteem. In de dagelijkse stedelijke systemen in Nederland komt deze opgave samen.
  In Overijssel zijn er drie van dergelijke regio’s. De regio Zwolle, Regio Stedendriehoek en de regio Twente. We staan aan de vooravond van een schaalsprong in verstedelijking in alle drie deze regio’s. Deze drie Dagelijkse Stedelijke Systemen zijn het hart van de Overijsselse stedelijke economie.
- De opgaven rond verstedelijking zijn groot en veelomvattend en gaan verder dan alleen wonen en werkgelegenheid. Opgaven zijn er rondom wonen, werken, energie, drinkwater en waterveiligheid, mobiliteit, logistiek en voorzieningen. Los van elkaar al grote opgaven, maar leefbare en bruisende steden vragen een samenhangende aanpak.
- Aanpalende opgaven raken de opgaven rond verstedelijking. Bijvoorbeeld de opgaven rond goederenvervoer, Ruimte voor defensie en het economisch perspectief in het landelijk gebied.
- De drie dagelijks stedelijke systemen in Overijssel maken onderdeel uit van een groter geheel in de nationale stedelijke hoofdstructuur en hebben ook hun relaties met internationale verbindingen in Europa.

Strategie

- Voor het Rijk is nabijheid vergroten door compacte ontwikkeling op goed bereikbare plekken het uitgangspunt om de afstanden tussen wonen, werken en voorzieningen te verkleinen en zo mobiliteit te beperken.
- Richting 2050 en 2100 wil het Rijk ruimtelijk de beweging maken naar onderscheidende ontwikkeling van regio’s in een sterk stedelijk netwerk. Daartoe wil het Rijk de ruimtelijk-economische basis van ons land verbreden en versterken. Daarbij houden we rekening met water- en bodemopgaven. Hiervoor wordt een regionaal gedifferentieerde ruimtelijke ontwikkelstrategie voorgesteld. Voor de provincie Overijssel geldt dat regio’s Zwolle en Stedendriehoek vallen onder de strategie Stimuleren. De regio Twente valt onder de strategie Initiëren.

- Groen is voorwaardelijk voor de verstedelijkingsopgave en draagt bij aan leefbaarheid, gezondheid, biodiversiteit en klimaatadaptatie. Gemeenten en grondeigenaren zijn hierin de eerstverantwoordelijken voor aanleg, beheer en onderhoud. Voor de overgangen naar landelijk gebied zijn dit ook de provincies. Gemeentes worden met de aanpak uit de handreiking Groen in en om de stad gestimuleerd om deze opgave ook in gemeentelijk beleid mee te nemen. Daarnaast draagt de inzet vanuit groen in en om de stad bij aan het behalen van de doelstellingen van artikel 8 Stedelijke ecosystemen uit de EU NHV. In het kader van de verstedelijkingsopgave zijn in diverse NOVEX-verstedelijkingsgebieden meer gebiedsgerichte afspraken gemaakt in het kader van aanscherping ontwikkelperspectief of als onderdeel van eerste afspraken uitvoeringsagenda.
- De provincie Overijssel kijkt nadrukkelijk niet alléén naar de vijf steden, maar naar het functioneren van het hele stedelijke systeem. Ook ziet de provincie dat de onderlinge relaties en posities van de losse dagelijks stedelijke systemen ook in ogenschouw genomen moeten worden. Door de schaalsprong in stedelijkheid in de drie stedelijke systemen in Overijssel ontstaat er een opgave in de onderlinge verbondenheid tussen deze systemen en de wijze waarop ze aanhaken op het nationale netwerk. We beschouwen dit als de Overijsselse gouden driehoek. Zowel over weg, spoor als water.

Omdat de opgaven groot, samenhangend en veelomvattend zijn, vraagt de verstedelijkingsaanpak een samenhangende strategie. Samenwerking is voor ons hierbij de sleutel. De opgave geven we dan ook vorm in nauwe samenwerking met alle betrokken overheidslagen. Rijk, provincie, gemeenten en waterschappen werken in drie verstedelijkingsstrategieën samen aan de samenhangende aanpak. We beschouwen hierin verstedelijking als samenhangend concept.

Afspraken sterke regio's steden en dorpen

4.1. Rijk en provincie spreken af:

a. Rijk, provincie, gemeentes en waterschappen werken samen in de drie Overijsselse regio's aan de samenhangende verstedelijkingsopgave. Dat doen we in de bestaande samenwerking in NOVEX-gebied Regio Zwolle en in de verstedelijkingsstrategieën voor de regio's Stedendriehoek en Twente. Bij deze twee laatste werken we in de geest van NOVEX samen aan een strategische aanpak van de opgaven rondom wonen, groen in en om de stad, economie en mobiliteit.

Voor provincie Overijssel geldt dat regio's Zwolle en Stedendriehoek vallen onder de strategie Stimuleren. De regio Twente valt onder de strategie Initiëren.

4.2. Rijk en provincie spreken af:

a. Dat zij vaststellen dat deze indeling past bij de ruimtelijke kenmerken van deze regio's in de provincie Overijssel en onderschrijven de strategische inzet van de regionaal gedifferentieerde ruimtelijke ontwikkelstrategie in hun omgevingsbeleid.

b. Rijk en provincie spreken af dat zij deze strategische inzet samen inhoudelijk verder invullen en bepalen hoe deze concreet vertaald kan worden in bestaande trajecten (zoals de actualisatie van woondeals, regiodeals, het nationaal programma Vitale Regio's) binnen de bestaande samenwerking van het NOVEX-gebied Regio Zwolle en de verstedelijkingsstrategieën die worden gemaakt voor de Stedendriehoek en Twente.

Woningbouw

De Woningbouwopgave in Nederland is groot, op de korte termijn is de ambitie de realisatie van 100.000 woningen per jaar. Een ambitie die door alle betrokken partijen op de Woontop van 11 december 2024 is bekrachtigd en waartoe het Rijk in de voorbijgegane jaren diverse afspraken heeft gemaakt met provincies, gemeenten, corporaties, marktpartijen en investeerders, waaronder de Woondeals en de Woontopafspraken.

Ook richting 2050 blijft de woningbouwopgave groot. De woningbouwopgave na 2030 vraagt hierbij om een nationale integrale visie gericht op zowel de verwachte kwantitatieve als kwalitatieve woonbehoefte. Hierbij dienen nadrukkelijk ook factoren zoals de identiteit van de regio's, economische en demografische ontwikkelingen in de verschillende regio's in ons land te worden meegewogen, evenals de keuzes die worden gemaakt in de Nota Ruimte. Een visie die samen met provincies een provinciale doorvertaling zal krijgen.

4.3. Rijk en provincie spreken af:

a. Gezamenlijk invulling te blijven geven aan de realisatie van de reeds afgesproken woningbouwambities en acties ter bevordering van de Woningbouw, zoals opgenomen in onder andere de Woondeals en de Woontopafspraken van 11 december 2024. Met erkenning van ieders eigen rol en verantwoordelijkheden, waarbij aandacht is voor de noodzakelijke randvoorwaarden behorende bij de woningbouwopgave en te blijven werken aan passende oplossingen.

b. Open te staan voor en invulling te geven aan de toekomstige woningbouwopgave en -ambities richting 2050, welke samengaat met andere ruimtelijke belangen. Hier geven VRO en de provincies in de komende maanden gezamenlijk invulling aan. Hetgeen in relatie zal staan tot de processen van de NOVEX-gebieden, hun Uitvoeringsagenda's en de

keuzes die worden gemaakt in de Nota Ruimte, zoals de ruimtelijke strategie voor onderscheidende regionale ontwikkeling.

Groen in verstedelijkingsstrategieën

Het Rijk werkt in lijn met de NOVI met diverse medeoverheden aan groen in en om de stad in de verstedelijkingsstrategieën en NOVEX-gebieden, gericht op het versterken van aanbod en kwaliteit van het groen in de stad en verbetering van de aansluiting op het buiten stedelijke groen. Verbinding tussen de schaalniveaus van lokaal, regionaal en landelijk is daarbij van belang.

4.4. Rijk en provincie spreken af:

a. Binnen de verstedelijkingsstrategieën vanuit het belang voor verstedelijking, recreatie, gezondheid en klimaatadaptatie in te zetten op robuuste verbindingen tussen stedelijk en niet-stedelijk gebied; mogelijk goed te combineren met langzame verkeersroutes en groenblauwe dooradering

b. Binnen de verstedelijkingsstrategieën vanuit biodiversiteit in te zetten op groenblauwe structuren, die op de verschillende schaalniveaus op elkaar aansluiten: nationaal, regionaal/provinciaal als op lokaal/gemeentelijk niveau

c. Zoveel mogelijk in te zetten op meervoudig ruimtegebruik. Waar mogelijk worden slimme functiecombinaties gemaakt en efficiënt ruimtegebruik met behoud van ruimtelijke kwaliteit

d. Het Rijk inventariseert op welke middelen op Europees niveau voor deze opgave potentieel aanspraak kan worden gemaakt, als onderdeel van het breder in beeld brengen van Europese financieringsmogelijkheden in het kader van de Natuurherstelverordening.

5. Defensie

Opgave en ambitie

Vrijheid, veiligheid en welvaart zijn niet vanzelfsprekend. De veiligheid van Europa staat onder druk sinds de Russische inval in Oekraïne in 2022. De wereldwijde veiligheidssituatie verslechtert door de gevolgen van klimaatverandering, hybride dreigingen, institutioneel wantrouwen, toenemende schaarste van grondstoffen en migratie. Ook een land als Nederland is dichter bij een oorlog dan het in lange tijd geweest is. Nederland moet urgent voorbereid zijn op deze dreigingen, ook op de korte termijn.

De focus van Defensie is daarom nog meer dan voorheen komen te liggen op de hoofdtaak ‘beschermen van het eigen grondgebied en dat van bondgenoten’.

Consequentie van deze transformatie is dat de krijgsmacht in de toekomst nadrukkelijker aanwezig zal zijn in de fysieke leefomgeving. Met het groeien van de krijgsmacht groeit namelijk ook de noodzaak voor ruimte om te kunnen oefenen en trainen, in het buitenland maar ook in Nederland.

De mogelijkheden daarvoor op bestaande defensieterreinen worden onderzocht. Het efficiënt benutten van bestaande infrastructuur en ruimte heeft de voorkeur boven het zoeken van een geheel nieuwe locatie. Of het mogelijk is om op bestaande locaties activiteiten uit te breiden en projecten te realiseren is afhankelijk van de activiteit en van de specifieke locatie en situatie. Ook kan verdeling van lusten en lasten van defensieactiviteiten over Nederland aanleiding zijn om voor bepaalde activiteiten naar een nieuwe locatie uit te wijken.

Strategie

De keuze voor waar de behoeftes van Defensie ruimtelijk kunnen worden ingepast binnen Nederland, is afhankelijk van een aantal factoren. Het effectief en efficiënt opereren van de krijgsmacht staat voorop, maar draagvlak in de omgeving, de mogelijkheden en beperkingen vanuit milieu en leefomgeving, kosten en snelheid van realisatie zijn ook belangrijk. Ook is de logische ruimtelijke samenhang van defensieactiviteiten en -locaties onderling, sturend voor afweging van nieuwe en uit te breiden locaties. Bij de inpassing van de gemaakte keuzes in de ruimte en leefomgeving in een gebied worden de afwegingsprincipes van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) toegepast, en streven Defensie en Provincie Overijssel naar efficiënt ruimtegebruik en naar het combineren van functies waar synergiekansen zijn. De ruimtelijke impact van Defensie kan soms gecombineerd worden met andere ruimtevragers, maar de activiteiten kunnen ook schuren met andere activiteiten en ontwikkelingen.

Afspraken Defensie

Het kabinet maakte op 23 mei 2025 de voorlopige NPRD-voorkeurslocaties bekend voor de bovenregionale en locatiespecifieke ruimtebehoeften als onderdeel van het Ontwerp Nationaal Programma Ruimte voor Defensie. Voor de Provincie Overijssel betreft het de volgende besluiten t.a.v. voorkeurslocaties voor de bovenregionale en locatiespecifieke behoeften:

Bovenregionale behoeften:
Extra locatie voor grootschalige munitieopslag in Staphorst (II)

Locatiespecifieke behoeften:

- Aanwijzen van een rechtstreekse route voor cargodrones naar Twente Airport als permanente route die in tijd geactiveerd kan worden (10),
- Uitbreiding van terrein t.b.v. voldoen aan NAVO-normering depot Markelo en het truck loading station Markelo Defensie Pijpleiding Organisatie, Hof van Twente (25).

In de besluitvorming is een afweging met andere ruimtelijke opgaven (zoals landbouw en natuur, energie, woningbouw) gemaakt. De locatiekeuzen van het kabinet zijn onderdeel van de ontwerp beleidsvisie Ruimte voor Defensie die zal landen in de Nota Ruimte.

Na publicatie van de voorlopige voorkeurslocaties volgt een inspraakronde die nog voor de zomervakantie wordt afgerond. Alles is er op gericht om nog dit jaar het definitieve programma gereed te hebben.

5.1. Rijk en provincie spreken af:

a. Rijk en provincie werken de inpassing van de gekozen (bovenregionale) voorkeurslocaties in een gezamenlijk proces uit, waarbij koppelkansen met andere ruimtelijke opgaven aanleiding kunnen zijn om de realisatie van de behoeften onderdeel te maken van een gezamenlijk gebiedsproces, waarbij, indien relevant, gebruik gemaakt wordt van reeds lopende interbestuurlijke gebiedsprocessen (NOVEX-gebieden (incl. de Uitvoeringsagenda's), verstedelijkingsstrategieën etc.).

b. Naast koppelkansen kunnen er uit de behoeften van Defensie ook beperkingen voor opgaven van Rijk en regio's optreden. Dit geldt met name voor verstedelijkingsambities (woon- en werklocaties) in Twente. Ook hier spreken we af samen de impact en mogelijkheden onderdeel van een gezamenlijk gebiedsproces te maken.

5.2. Rijk en provincie spreken af:

a. Een veilige, robuuste en rechtstreekse aansluiting op het hoofdwegennet (A28) en een veilige spoorwegovergang is nodig voor de omgeving, voor het

verbeteren van de omgevingsveiligheid en voor de beleving daarvan. Hierdoor kunnen de kernen van gemeente Staphorst in de toekomst meer dan nu worden ontzien van militair munitietransport en overige zwaar transport. Defensie, provincie en de gemeente gaan een gezamenlijke inspanningsverplichting aan om dit in het vervolgtraject verder uit te werken.

   i. De realisatie van enkele behoeftes op de voorkeurslocaties die in dit programma zijn aangewezen hebben veiligheid- en bereikbaarheidseffecten. Dit kan leiden tot de vraag om bestaande (spoor)weginfrastructuur aan te passen. In deze gevallen zal eerst - net zoals in andere trajecten gebeurt - nut en noodzaak moeten worden aangetoond en in samenhang met andere (regionale) wensen worden beschouwd. Op basis van prioriteit, budget, capaciteit en stikstofruimte worden vervolgens keuzes gemaakt over aanpassing van het hoofd(spoor)wegennet. Hierbij worden de MIRT-spelregels gevolgd.

b. De locatie ligt grotendeels in natuurgebied dat onderdeel uitmaakt van het NNN. Door de uitbreiding van het bestaande munitiecomplex is er sprake van aantasting van het NNN. Bij de verdere uitwerking wordt zoveel als mogelijk rekening gehouden met bestaande natuur- en recreatiewaarden en het minimaliseren van aantasting van het NNN. Afhankelijk van de gekozen aanpak zal natuur gecompenseerd moeten worden in lijn met de wettelijke kaders die daarvoor gelden. Defensie zal in gesprek gaan met de Provincie, gemeente en Staatsbosbeheer om te verkennen hoe deze aanpak invulling kan geven aan de ambitiekaart voor natuur in de regionale gebiedsvisie.

Overige aspecten van te maken afspraken

Betrokkenheid gemeenten, waterschap

Gemeenten en waterschappen zijn geïnformeerd over de afspraken die in dit Ruimtelijk Arrangement zijn gemaakt. Over de voortgang zullen ze eveneens worden geïnformeerd door de Provincie. Aandachtspunten bij de uitwerking van de hierin gemaakte afspraken bespreekt de provincie met hen en brengt in de jaarlijkse NOVEX-overlegcyclus.

Monitoring & Voortgang

Deze voortgang van de gemaakte uitwerkingsafspraken wordt in samenhang besproken in de jaarlijkse NOVEX-overlegcyclus van DO-NOVEX, DG-overleggen en het BO Leefomgeving.

Afspraak data-uitwisseling

Ruimtelijke opgave

Tegenwoordig werken nationale en internationale organisaties voornamelijk digitaal. Dit heeft impact op de manier waarop informatie wordt opgeslagen. De fysieke leefomgeving wordt tegenwoordig ook digitaal vormgegeven. Het opbouwen van een sterke informatiepositie op basis van feitelijke gegevens (data) is daarbij cruciaal. Daarbij komt het voor dat de manier van dataopslag, de mogelijkheden om data wel of niet te delen, of de beschikbaarheid van gegevens, leiden tot vertragingen en miscommunicatie tussen verschillende overheden.

Eén van de overkoepelende doelen van programma NOVEX is het verbeteren van de samenwerking tussen Rijk en regio op de ruimtelijke ordening. Goede, passende en snelle data-uitwisseling en een betrouwbare en gedeelde informatiebasis tussen betrokken partijen zijn daarvoor essentieel. Betere uitwisseling van data draagt ook bij aan gelijkmatige werkwijzen en duidelijkere afspraken. Hierdoor vinden we antwoorden op vragen zoals: meten we in millimeters of in meters? Hoe slaan we de fysieke leefwereld digitaal op? Hoe creëren we een digital twin? Afspraken over data dragen ook bij aan de mogelijkheden om de afspraken in het Ruimtelijk Arrangement te monitoren. Daarnaast draagt de uitwisseling van data bij aan een ruimere beschikbaarheid van data voor onderzoek waarover we afspraken maken in dit Arrangement.

Uitwerking

De eerste actie is om zoveel mogelijk kennis op te doen bij Rijk en regio over hoe wij in de huidige situatie omgaan met dataopslag, data delen en het vormen van ‘digital twins’. Bij de uitwerking hiervan sluiten we aan bij de samenwerking van de provincies in het IPO-programma Digitalisering en de interbestuurlijke meerjarenvisie ‘Zicht op Nederland’. Op die manier maken we maximaal gebruik van wat elders al ontwikkeld wordt en borgen

we dat de acties onder dit programma voldoen aan provinciale, nationale en Europese afspraken en standaarden.

Onderdeel van de uitwerking is verbetering van de uitwisseling van data. Voor het Rijk is het belangrijk om kennis op te doen over haar specifieke (on) mogelijkheden in het delen van data, monitoring en voor het creëren van een digital twins. Daarnaast is het bij het creëren van digital twins belangrijk om de bestaande data goed op orde te hebben, te voldoen aan de 'Open standaarden van Forum Standaardisatie'.

6.1. Rijk en provincie spreken af:

a. Te zorgen voor betere data-uitwisseling, zodat deze meer kan worden gebruikt voor onder andere monitoring en digital twinning.

Looptijd afspraken

De looptijd van de gemaakte afspraken is 1 jaar. Tijdens het BO Leefomgeving 2026 wordt de stand van zaken besproken en wordt het Ruimtelijk Arrangement waar nodig geactualiseerd en/of voortgezet. Zo ontstaat er een 'rollende agenda' binnen een cyclisch overlegproces.

Ondertekening door minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening en gedeputeerde Ruimtelijke Ordening Provincie Overijssel:

.....	.....
Mona Keijzer,	Liesbeth Grijsen,
Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	Gedeputeerde Overijssel